

رهاورد سفر

گزارش سفر به سرزمین سوریه

سید محمود مرعشی نجفی

جهت تهیه و نگهداری از میراث فرهنگی امت اسلامی متحمل شده‌اند، توسعه کتابخانه و گنجینه‌های آن و موقعیت آن در میان کتابخانه‌های درجه اول جهان اسلام، نسخه‌های کمیاب و چاپی‌های قدیم کتاب‌های مرجع و مادر و اهتمام مسئولان جمهوری اسلامی ایران در نگهداری و حراست از میراث فرهنگی اسلام و در رأس آنان رهبر کبیر انقلاب اسلامی ایران.

۲. معرفی نسخه‌های کمیاب که زمینه اصلی مقاله است و دربرگیرنده ۱۶۵ نسخه از قرن سوم، چهارم، پنجم و ششم هجری و از میان شماره‌های اول تا ۱۳۰۰۰ نسخه‌های خطی فهرست شده کتابخانه است (امروزه تعداد نسخه‌های خطی کتابخانه بیش از ۳۳ هزار جلد در بیش از ۶۵ هزار عنوان نسخه است).

معرفی این نسخه‌ها به صورت معرفی عنوان نسخه، مؤلف،

در پی درخواست کتبی سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی مبنی بر مساعدت و همکاری این کتابخانه بزرگ با رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در سوریه جهت غنی کردن مباحث سمینار «نسخه‌های خطی عربی در ایران» که در دمشق در مورخه ۲۹ دی ماه تا اول بهمن ماه برگزار می‌شد، اینجانب با اشتیاق فراوان اعلام آمادگی نمودم که با ارائه مقاله‌ای سودمند در همین زمینه در آن سمینار شرکت کنم. زمان برگزاری سمینار با کمی تغییر به روزهای شنبه تا دو شنبه ۲۸ تا ۳۰ اردیبهشت ماه ۱۳۸۱ موكول شد.

عنوان مقاله اینجانب در آن سمینار «نوادر المخطوطات من القرن الثالث حتى السادس الهجري في مكتبة المرجع الديني آية الله العظمی المرعشی النجفی الكبری» بود که به اختصار این مطالب را شمول می‌یافت:

۱. مقدمه که شامل: اهمیت کتاب و کتابخانه در فرهنگ و تمدن اسلامی، نقش دانشمندان مسلمان در تدوین و تألیف، اهمیت دادن به میراث فرهنگی، تلاش و زحمات و مصائبی که پدر بزرگوارم حضرت آیت‌الله‌العظمی مرعشی نجفی رحمته‌الله در

۱. پس از انتشار این مقاله، تعدادی نسخه خطی بسیار کهن دیگر که در سده‌های ۵ و ۶ هجری کتابت شده‌اند، برای کتابخانه خریداری گردیده است.

جریان فعالیت‌های مختلف و سودمندی که آن رایزنی انجام داده و توضیح آن را آقای دکتر آذرشب ارائه می‌نمودند، قرار گرفتیم. قرار بود همان شب، ضیافت شامی از طرف رایزنی به جهت ورودمان به سوریه ترتیب یابد که به دلیل کسالت شدید همسر منتهی شد و در نتیجه فراغتی حاصل شد تا بعد از ظهر به اتفاق آقای تبریزیان به کتاب‌فروشی‌های دمشق مراجعه و چندین مجموعه کتاب - اعم از کسری‌هایی که دوره‌های کتاب‌ها در کتابخانه داشت و لیست آن را مسئولین مربوطه پیش از سفر ارائه نموده بودند تا تهیه کنیم و نیز تازه‌های چاپی - را تهیه و خریداری نماییم.

روز سوم. جمعه ۲۷ اردیبهشت ۱۳۸۱

امروز صبح نیز در معیت همراهان به زیارت مرقد حضرت رقیه علیها السلام مشرف شده و پس از بازگشت به محل اقامت به آماده‌سازی متن سخنرانی که برای شب بعد در نظر گرفته شده بود، پرداخته و بعد از ظهر مجدداً جهت خریداری کتاب به کتاب‌فروشی‌ها مراجعه نموده و موفق شدیم که کتاب‌های نفیسی را برای کتابخانه تهیه نماییم.

روز چهارم. شنبه ۲۸ اردیبهشت ۱۳۸۱

امروز ساعت ۹/۳۰ به اتفاق همراهان عازم رایزنی فرهنگی شده و در آنجا متن سخنرانی تهیه شده را تایپ و چندین پرینت از آن تهیه نمودیم تا به خبرنگاران تحویل نماییم.

ساعت ۱۱ به کتابخانه ملی اسد عزیمت کرده و ضمن بازدید از آنجا با آقای دکتر علی العائدی - جانشین رئیس قبلی کتابخانه، آقای قسام لحام، که به تازگی استاندار دمشق شده بود - ملاقات نموده و چندین اثر تازه انتشار یافته کتابخانه بزرگ حضرت آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی (ره)، از جمله فهرس نسخه‌های خطی کتابخانه را به آنان تقدیم نمودیم.

ساعت ۲۰/۳۰ به محل برگزاری و افتتاح سمینار نسخه‌های خطی عربی در ایران که در تالار بزرگ اجتماعات کتابخانه ملی اسد با حضور دویست تن از میهمانان ایرانی، سوری، لبنانی، سعودی، اردنی، اماراتی، کویتی، عراقی و دیگر کشورهای عربی و اسلامی، آقای علی القیم - معاون وزیر فرهنگ و اطلاعات سوریه - البته قرار بود این کنفرانس به‌وسیله خانم دکتر نجوة قصاب حسن، وزیر فرهنگ

موضوع، آغاز و انجام نسخه، نوع خط، استنساخ‌کننده، تاریخ کتابت، نوع جلد، تعداد برگ‌ها و سطر و اندازة آنها، شماره نسخه موجود در کتابخانه معرفی نسخه‌های دیگر آن و در خاتمه عکسی از آن نسخه در انتهای بحث آمده است. مسافرت به سوریه کلاً هشت روز به طول انجامید:

روز اول. چهارشنبه ۲۵ اردیبهشت ۱۳۸۱

اینجانب در معیت سرکار خانم مرعشی - همسر - و آقای محمدعلی تبریزیان - یکی از محققان عرب‌زبان کتابخانه - با هواپیما به قصد سوریه پرواز کرده و ساعت ۱۸/۰۰ وارد فرودگاه دمشق شدیم و مورد استقبال آقای صالح‌نیا - جانشین رایزن محترم فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در سوریه - قرار گرفته و از آنجا به محل اقامتی که برای ما در نظر گرفته بودند و در «استراد المزه» واقع شده بود عزیمت نمودیم و در برابر محل اقامت مورد استقبال آقای دکتر آذرشب - رایزن محترم فرهنگی جمهوری اسلامی ایران - شدیم.

همان شب، ساعت ۲۰/۵۰ در مراسم بزرگداشت حکیم ابوالقاسم فردوسی که از طرف رایزنی و با حضور اینجانب برگزار می‌شد و در دعوتنامه‌هایی که برای مدعوین فرستاده بودند، این حضور نیز قید شده بود، علی‌رغم خستگی بسیار سفر، به اتفاق همراهان شرکت کردیم.

این مراسم با تلاوت آیاتی از قرآن مجید آغاز و پس از آن پیام آقای محمدی عراقی - رئیس سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی - قرائت شد که در آن پیام ضمن رد اتهام شعوبی‌گری فردوسی به معرفی ایشان و شاهنامه پرداخته شده بود. سپس دکتر محسنی - استاد مدارس ایرانی در دمشق - به تفصیل در مورد حکیم ابوالقاسم فردوسی به ایراد سخن پرداخت و پس از او خانم آنجلا - از دانش‌آموخته‌های دوره فارسی رایزنی فرهنگی - با زبان فارسی، سخنرانی نمود و در خاتمه آقای دکتر آذرشب به‌عنوان آخرین سخنران به تجلیل از مقام فردوسی پرداخت.

روز دوم. پنجشنبه ۲۶ اردیبهشت ۱۳۸۱

امروز صبح در معیت همراهان به زیارت مرقد حضرت زینب علیها السلام مشرف شده و پس از آن به رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران رفته و از آن محل بازدید نموده و در

و اطلاعات سوریه افتتاح شود؛ اما بازدید ناگهانی نخست‌وزیر سودان از سوریه و جلسه رسمی در کاخ ریاست جمهوری سوریه، او را از شرکت در این مراسم بازداشت؛ رئیس و استادان برجسته دانشگاه بزرگ حلب؛ جمعی از محققان و کتابشناسان برجسته ایران، سوریه و دیگر کشورهای اسلامی؛ آقای دکتر عطاءالله مهاجرانی - مشاور ریاست جمهوری و رئیس مرکز بین‌المللی گفتگوی تمدن‌ها که صبح همان روز به جهت شرکت در کنفرانسی دیگر به دمشق وارد شده بود - و حجت‌الاسلام و المسلمین شریعتی - سفیر کشورمان در سازمان کنفرانس اسلامی - برگزار می‌شد، رفتیم. هدف از برگزاری این سمینار در مقدمه گزارش آن چنین آمده است: «نسخه‌های خطی عربی ایران به‌عنوان گنجینه تمام‌نمای تمدن اسلامی کشورمان است که علاوه بر نشان دادن نقش و سهم ایرانیان در شکل‌گیری تمدن عظیم اسلامی، بیانگر اهتمام آنان به زبان عربی و نافی شایعات شعوبی‌گری آنها است.

معرفی این گنجینه ناشناخته گامی در کاهش حساسیت‌های قومی، ناسیونالیستی عربی نیز محسوب می‌شود و زمینه بسیار مساعدی را برای همکاری و برنامه‌های مشترک نخبگان و پژوهشگران ایرانی و عرب فراهم می‌آورد و موضوع مهم بهره‌گیری از گنجینه‌های علمی موجود برای پی‌ریزی آینده‌ای افتخارآمیز را به بحث می‌گذارد».

در این راستا، رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در دمشق سمینار نسخه‌های خطی عربی در ایران را همزمان با روز جهانی گنجینه و میراث فرهنگی برگزار نمود.

این سمینار اولین همایش از نوع خود در جهان عرب بود که برگزار می‌شد و مسائلی چون:

- نحوه استفاده از این میراث گرانبها جهت ترسیم آینده نهضت علمی و فرهنگی جهان اسلام
- بررسی اولویت‌ها در تحقیق

نسخه‌های خطی

- همکاری علمی بین پژوهشگران عرب و ایرانی
مورد بحث و بررسی قرار گرفتند.

مراسم افتتاحیه سمینار

جلسه افتتاحیه با تلاوت آیاتی چند از قرآن مجید آغاز شد و اولین سخنرانی با عنوان افتتاحیه اجلاس به وسیله اینجانب به زبان عربی ایراد گردید و به هنگام ذکر مشقت‌ها و مصائبی که بر پدر بزرگوارم در مدت تهیه و نگاهداری مجموعه عظیم خطی کتابخانه معظم‌له شد، همه حضار به شدت متأثر شده و کوشش‌های خالصانه ایشان را ستودند. متن سخنرانی بدین شرح است:

کلمة الافتتاح

السید ممثل وزیرة الثقافة في الجمهورية العربية السورية،
و معالی الدكتور عطاءالله مهاجرانی رئیس المركز الدولي
للحوار بين الحضارات،

السيدات والسادة الحضور، السلام عليكم ورحمة الله
وبركاته. يطيب لي أن أقف بين أيديكم وأمامكم شاكرًا في
البدء إقامة مثل هذه المؤتمرات والتدوات العلمية، التي ما من
شك، ستترك آثارها على صعيد خدمة العلم والمعرفة والتراث

برای اهتمام به نسخه‌های خطی عربی و برگزاری چنین سمیناری جهت معرفی آنها به جهان اسلام و عرب، آرزو کرد که روزی شاهد برگزاری سمیناری در معرفی نسخه‌های خطی فارسی سراسر جهان باشیم.

روز پنجم. یکشنبه ۲۹ اردیبهشت ۱۳۸۱

جلسات علمی سمینار در سالن کنفرانس مرکز رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران برگزار شد و در حاشیه آن نیز نمایشگاهی شامل چهل تابلو از تصاویر نسخه‌های نادر خطی مجلس شورای اسلامی و فهرس نسخه‌های خطی کتابخانه بزرگ حضرت آیت‌الله‌العظمیٰ مرعشی نجفی (ره)، کتابخانه مجلس شورای اسلامی، کتابخانه ملی، کتابخانه آستان قدس رضوی، کتابخانه دانشگاه تهران و نمونه کتابهای خطی تحقیق شده در کشورمان برگزار شده بود که مورد استقبال بسیار شرکت‌کنندگان قرار گرفت.

اولین روز جلسات علمی با سیزده سخنرانی در سالن اجتماعات رایزنی فرهنگی بدین شرح برگزار گردید:

۱. آقای دکتر پرویز اذکایی (از ایران) تحت عنوان: «نسخه‌های خطی علمی در کتابخانه دانشگاه ابوعلی سینای همدان».

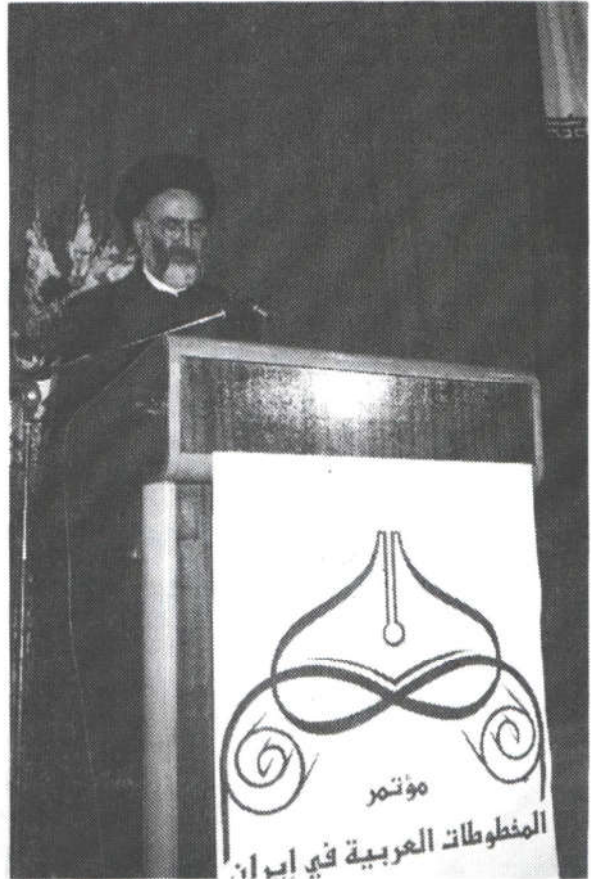
۲. آقای ایاد طباع (از سوریه) تحت عنوان: «گزیده نسخه‌های خطی عربی نایاب در ایران» به ایراد سخن پرداخت و در سخنرانی خود متذکر شد که در طول تاریخ معاصر فقط دو بار از مجموعه‌های نسخه‌های خطی عربی در ایران تصویربرداری شده که اولین بار در سال ۱۹۶۰ م به وسیله آقای صلاح‌الدین منجد و برای بار دوم در سال ۱۹۹۸ م به وسیله مرکز جمعه ماجد بوده است. وی پیشنهاد تأسیس مرکزی با مسئولیت رایزنی فرهنگی برای تبادل اطلاعات و میکروفیلم بین پژوهشگران عرب و ایرانی شد.

۳. آقای دکتر جمشیدنژاد اول (از ایران) تحت عنوان: «تاریخ نگارش به عربی در ایران».

۴. آقای خیرالله الشریف (از سوریه) تحت عنوان: «نسخه‌های خطی عربی ایران که در اختیار مجمع اللغة العربیة دمشق هستند».

۵. آقای یوسف الهادی (از عراق) تحت عنوان: «نسخه‌های خطی تاریخی، تاریخ بیهق به‌عنوان نمونه».

أدعو الله تعالى أن يتعمد فقيد سورية الحبيبة الرئيس الراحل حافظ الأسد راعي العلم والعلماء برحمته الواسعة. وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمين.

سخنرانی افتتاحیه سمینار

پس از سخنرانی افتتاحیه، آقای دکتر آذرشب درباره علل برپایی چنین سمیناری به‌وسیله رایزنی فرهنگی ایراد سخن نمود.

پس از سخنرانی ایشان، آقای علی القیم - معاون خانم دکتر نجوة قصاب حسن، وزیر فرهنگ و اطلاعات سوریه - آقای دکتر احسان النص - معاون فرهنگستان زبان و ادبیات عرب - آقای دکتر علاء‌الدین لوكح - رئیس مؤسسه میراث علمی - عربی سوریه وابسته به دانشگاه بزرگ حلب، آقای دکتر محمد قجه - رئیس انجمن میراث فرهنگی العاديات - آقای اکبر ایرانی - مدیر عامل مرکز نشر میراث مکتوب - و آقای دکتر صالح الحجی سخنرانی کردند. آقای دکتر صالح الحجی - کارشناس برجسته نسخه‌های خطی دانشگاه ملک سعود ریاض - در سخنرانی خود ضمن تشکر از رایزنی جمهوری اسلامی ایران

«معهد ابوالنورین» که پذیرای دو هزار دانشجوی سوری و بیش از هزار دانشجوی سایر کشورهای اسلامی (خواهران و برادران) می‌باشد، پرداختیم. این بازدید در پی دعوت آقای صلاح‌الدین کفتارو، فرزند شیخ امین کفتارو - مفتی عام جمهوری عربی سوریه - که رئیس آن دانشکده می‌باشد، انجام می‌گرفت و شخص ایشان در برابر در دانشکده به استقبال ما آمد و پس از تعارفات و پذیرایی، به بازدید از قسمت‌های مختلف آن مرکز پرداخته و در خاتمه یک جلد کلام‌الله مجید نفیس چاپی همراه با محفظه زیبای آن به اینجانب هدیه شد.

ساعت ۱۲ به سوی منزل شیخ امین کفتارو که چندین بار خود ایشان و هم‌چنین فرزندشان از کتابخانه بزرگ حضرت آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی (ره) دیدار داشته‌اند، رفتیم و درحقیقت ما در پاسخ متقابل محبت آنان خود را موظف به این دیدار می‌دانستیم. منزل شیخ واقع در جاده فرودگاه بود و هنگامی که به آن محل رسیدیم که ایشان در حال ایراد سخنانی برای دانشجویان دختر کشورهای اسلامی و نیز دختران مسلمان کشورهای غیراسلامی در محوطه باغ منزل خود بود که پس از چند دقیقه تأمل موفق به دیدار ایشان شده و نیز توضیحاتی از جانب دانشجویان حاضر در درس ایشان در جهت معرفی خود و کشورهایی که از آنجا اعزام شده بودند. (از جمله کشورهای ایالات متحده آمریکا، انگلستان، بلژیک، چین، اندونزی، بوسنی، چین و ...) داده شد.

بعد از ظهر امروز نیز جهت خریداری کتاب‌های موردنیاز کتابخانه به منطقه حلبونی دمشق رفته و از کتاب‌فروشی‌های آن منطقه از جمله دارالبیروتی و دار ناصیف (دارالکتاب العربی) موفق به خرید مقدار معتناهی از کتاب‌های چاپی تازه منتشر شده و یا نواقص منابعی که در کتابخانه موجود داریم، شدیم.

۶. آقای دکتر سید محمدباقر حجتی (از ایران) تحت عنوان: «آشنایی با کتاب کشاف الفهارس و وصاف المخطوطات فی مکتبات فارس».

۷. آقای مأمون الصاغرچی (از سوریه) تحت عنوان: «مجلس سماع در نسخه‌های خطی عربی».

۸. آقای دکتر حبیب‌الله عظیمی (از ایران) تحت عنوان: «بازنگری در شیوه فهرست‌نویسی نسخه‌های عربی در ایران».

۹. آقای علی آل‌بویه (از ایران) تحت عنوان: «اهمیت تحقیق نسخه‌های خطی عربی و گسترش آن از طریق شبکه اینترنت».

۱۰. آقای محمد ارومیه‌چی‌ها (از ایران) تحت عنوان: «مهم‌ترین نسخه‌های خطی عربی تحقیق شده در ایران پس از پیروزی انقلاب اسلامی».

۱۱. آقای حامد الخفاف (از لبنان) تحت عنوان: «نفیس بودن نسخه‌های خطی عربی در ایران و اهمال محققین عرب نسبت به آنها».

همراه با آقای صلاح‌الدین کفتارو و تنی چند از روحانیون اهل سنت در معهد ابوالنورین،

۱۲. آقای دکتر مهدی محقق (از ایران) تحت عنوان: «آغاز نقد متون و مقایسه نسخه‌های خطی در جهان اسلام».

۱۳. آقای ابوالقاسم امامی (از ایران) تحت عنوان: «یک تلاش ایرانی در زمینه احیای میراث عربی، تجارب الامم ابن‌مسکویه رازی».

ساعت ۱۱ به دیدار از مجمع و دانشکده علوم قرآنی

روز ششم. دوشنبه ۳۰ اردیبهشت ۱۳۸۱

امروز که سومین روز برگزاری سمینار بود ساعت ۹/۳۰ در رایزنی جمهوری اسلامی ایران حضور به هم رسانده و بنا برخواست و پرسش خبرنگاران و شرکت کنندگان در سمینار دومین سخنرانی خود را درباره تشریح وقایع تأسیس و گردآوری مجموعه نفیس کتابخانه بزرگ حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) و زندگانی معظم له و مشقاتی که ایشان در این مدت متحمل گشته اند، به زبان عربی ایراد نمودم که شرح آن بدین قرار است:

بعد الکلمة التي قیتها فی افتتاحیة مؤتمر المخطوطات فی قاعة مكتبة الاسد الوطنية سألتني بعض المشاركين فی المؤتمر حول المرحوم الوالد، آية الله العظمی المرعشی النجفی قدس سره الشريف، تمحورت حول كيفية وطريقة جمع المخطوطات ورأيت ان اجيب عن هذه الاسئلة، عبر هذا المجال الذي أتيح لي من قبل المنظمين، نعم لقد وُلِد المرحوم السيد شهاب الدين المرعشی النجفی اعلى الله مقامه فی النجف الاشرف فی العشرين من صفر عام ۱۳۱۵ هـ، فی وسط علمي وروحاني، و بعد طيه مراحل المقدمات و الدروس المتقدمة فی الحوزة العلمية على يد ثلثة من الاساتذة المشهورين من امثال آية الله العظمی ضياء الدين العراقي فی الاصول و المرحوم الميرزا النائيني و الميرزا الاستهباناتي و محمد حسين الاصفهاني فی الفقه، و علم الرجال عند السيد حسن الصدر و التجويد و القراءة عند الشيخ عبدالسلام الكردستاني الشافعي و الطب عند المرحوم مؤيد الاطباء و لما تبلورت فيه روح المطالعة و النظر فی تصانيف علماء الأمة، ذهب يوماً الى سوق القيصرية فی النجف حيث كانت تعرض الكتب و المخطوطات للبيع يوم الخميس من كل اسبوع. و آلمه ما شاهد من اقتناء هذه الآثار و التصانيف من قبل سمسرة تابعين للقتل البريطاني، و تحديداً شخص كان يدعى كاظم الدلال. فطرح السؤال فی ذهنه ما هو سر توجه الاجانب لشراء التراث الاسلامي. أليس من الأولى ان يهتم به المسلمون انفسهم؟! أليسوا هم اصحاب هذا التراث؟! فعقد العزم على منع هذا الامر ما اوتي من حول و مما يتوفر له من مال مع كونه احد طلاب العلم فی حاضرة النجف الاشرف، و بدأ المشوار بحذف و جبة طعام يومية و عمل فی صوامع الرز ليلاً و صلى و صام نيابة عن موتى المسلمين كل ذلك ليوفر المال اللازم لشراء الكتب

و المخطوطات. و هناك مخطوطات و كتب و شحها بخطة تحكى هذه المكابدة و منها ما كتبه على بداية كتاب كشف اللغات و الاصطلاحات للبهاري الحنفي فی عام ۱۳۴۱ هـ حيث جاء فيها ما مضمونه: «اشتریت الكتاب بعشرين روبية بريطانية لاقیم الصلاة نيابة عن المرحوم البزاز الطهراني لمدة عامين، و انا الكتيب كاتب هذه الاحرف لم اجد ما اقوت به على نفسي منذ عشرين ساعة، فرج الله عن هذا المكروب، فی مدرسة قوام بمشهد جدي فی الغري الشريف، شهاب الدين المرعشی النجفی». و بهذه الطريقة وضعت اللبنة الاولى لجمع المخطوطات اضافة الى ما ورثه عن ابيه. و فی عام ۱۳۴۲ هـ توجه الى مشهد المقدسة فی ایران لزيارة مرقد الامام علي بن موسى الرضا ثامن ائمة اهل البيت عليه السلام و عند العودة توقف فی طهران عدة اشهر للدراسة عند علمائها و توجه اخيراً الى قم حيث مرقد فاطمة بنت الامام موسى بن جعفر اخت الامام الرضا عليه السلام و نزولاً عند رغبة و دعوة آية الله العظمی الشيخ عبدالكريم الحائري الذي اسس حوزة علمية فی المدينة المقدسة قبل اعوام قليلة و طلب من الوالد المكوث فی قم و التدريس فی حاضرتها الجديدة فلم يجد الوالد بُدأ، و استجاب للدعوة و مكث فی هذه المدينة و لم يغادرها و واصل مشوار جمع التراث بغية حفظه و صونه و بلغت المكتبة اليوم اوج عظمتها و زينت رفوف خزانتها الكبرى بثتى انواع العلوم و هي اذ تتضمن ۶۵ ألف عنوان فی المخطوطات لاكثر من ۳۲ ألف مجلد، حيث يعود تاريخ كتابة عدد لا بأس به من هذه المخطوطات الى ما يفوق الالف عام و قد تمت الاشارة الى نماذج من ذلك فی الكتاب الذي نشرناه بمناسبة هذا المؤتمر الذي ارى انه سيشكل فاتحة خير لمزيد من التبادل العلمي على صعيد احياء تراث الامة الاسلامية باعتبار هوية المسلمين الحقيقية التي يحاول المستعمرون ابعادنا عنها.

و هنا اشير الى مشروع جديد للمكتبة و هو طباعة فهارس البلدان الاسلامية بالتعاون مع وزارة الخارجية حيث تم حتى الان طباعة ۱۵ فهرساً لبلدان آسيا الوسطى و اليمن و القاهرة و جمهورية التشك و روسية و جورجيا و اوكرانيا و هنا اشير الى ما جاء فی وصية المرحوم الوالد الذي ولد مع الكتاب و عاش مع الكتاب و اراد ان يكون معه و هو فی تربته حيث كتب: «ادفوني عند اقدام محققي العلوم الاسلامية تطاني كل

یوم و انا فی تربتی».

بالطبع ان هذا الكم العائل من المخطوطات و التراث بحاجة الى صيانة و رعاية علمية بغية تسهيل حفظة و استفادة الباحثين منه، حيث عملنا على استخدام متخصصين في مجال صيانة المخطوطات و اسنا مختبراً مزوداً باحدث الاجهزة، ناهيك عن تدريب عاملين في هذا المجال من طاجيكستان و اوزبكستان و اليمن على نوبتين اضافة الى تأهيل الكوادر الايرانية في المؤسسات المختلفة.

و هناك قسم خاص للمايكرو فيلم و هو الاخر مجهز باحدث الوسائل التي يرتبط بها الحاسوب و الانترنت لتسهيل عمل الباحثين. و هناك اقسام متخصصة لباحثي المكتبة في علم الانساب و عمل دوائر معارف و توثيق بتأريخ مدينة قم و ايران عموماً، اضافة الى قسم الفهرسة الخطية الذي يعمل باشرافنا المباشر. اشير الى مشروع دائرة معارف مكنتات العالم الحاوية للمخطوطات الاسلامية و الذي سيصدر في ثلاث لغات هي العربية و الانجليزية و الفارسية.

و المكتبة تفتح ابوابها على وجبتي: عمل صباحية و مسائية تستمر لاربعة عشر ساعة في اليوم و هي تستقبل في صالحتها العامة ما يقرب من الف مراجع في اليوم، و قد خصص يومي الجمعة و السبت للنساء حيث الكادر النسوي بالكامل. و اخيراً اشير الى اواصل العمل كأمين عام و مشرف على المكتبة منذ ما يربو على ٣٥ عاماً.

پس از این سخنرانی، به اتفاق همراهان به زیارت حضرت رقیه علیها السلام برای بار دوم مشرف شده مجدداً به رایزنی برگشته و در جلسات علمی سمینار شرکت نمودیم.

امروز نیز در جلسات علمی پنج سخنرانی بدین شرح ایراد گردید:

١. آقای دکتر محمد قجه (از سوریه) تحت عنوان: «نقش نسخه‌های خطی در احیای تمدن اسلامی».

٢. آقای دکتر محمود حلاوی (از لبنان) تحت عنوان: «اهمیت نسخه‌های خطی در پی‌ریزی جنبش علمی معاصر».

٣. آقای دکتر نزار اباطه (از سوریه) تحت عنوان: «نسخه‌های خطی نمونه‌ای از جنبش احیای میراث اسلامی».

٤. آقای دکتر محمود ارنائووط (از سوریه) تحت عنوان: «تصویری از همکاری سوریه و ایران در زمینه نسخه‌های خطی عربی».

٥. آقای دکتر ریاض مراد (از سوریه) تحت عنوان:

«مطالعات ایران‌شناسی نزد خاورشناسان».

علاوه بر سخنرانان، مشارکینی از کشورهای مختلف در جلسات علمی به نقد و بررسی سخنرانی‌ها پرداختند که عبارت بودند از آقایان دکتر صالح الحجی از دانشگاه ملک سعود ریاض، آقای دکتر عوض، آقای بسام داغستانی از مؤسسه جمعه ماجد امارات متحده عربی، آقای علی زرگان از معهد میراث علمی عربی حلب و

پس از پایان جلسات علمی، کمیته‌ای از میان مشارکین ویژه تدوین بیانیه پایانی تشکیل جلسه داد و براساس بحث‌ها و پیشنهادهای حاضرین در جلسه علمی، بیانیه‌ای صادر شد که به تصویب تمام شرکت‌کنندگان رسید. این بیانیه در ٩ بند تنظیم شده است که به این شرح است:

١. رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در دمشق، نقش حلقه اتصال بین پژوهشگران جهان عرب و مراکز میراث فرهنگی و نسخه‌های خطی در جمهوری اسلامی ایران را ایفا کند و در نخستین گام راهنمای کتابخانه‌های دارای نسخه‌های خطی و مؤسسات ذیربط به میراث فرهنگی در ایران را همراه با تبیین راه‌ها و شیوه‌های دستیابی راحت پژوهشگران عرب به نسخه‌های خطی کتابخانه‌های ایران را چاپ نماید.

٢. به معهد المخطوطات العربية، وابسته به اتحادیه عرب پیشنهاد می‌شود، به میراث عربی موجود در کتابخانه‌های ایران به‌ویژه آنچه که به عربی تدوین شده، در تصویربرداری و فهرست‌برداری از آنها اهتمام به خرج دهد.

٣. از سازمان علمی، فرهنگی و آموزشی کنفرانس اسلامی (ایسیسکو) درخواست می‌شود امضای موافقت‌نامه‌های فرهنگی بین کشورهای اسلامی با تأکید بر هماهنگی همکاری در زمینه‌های میراث فرهنگی و نسخه‌های خطی و تسهیل امور پژوهشگران نسخه‌های خطی برای رسیدن بی‌دردسر و آسان به نیازمندی‌هایشان را تشویق کند.

٤. ایجاد انجمنی بین‌المللی برای پژوهشگران و علاقه‌مندان به میراث فرهنگی جهت ساماندهی و عنایت به امور مربوط به میراث اسلامی.

٥. تشویق همکاری بین مراکز مطالعاتی و مؤسسات تخصصی علمی و مراکز و سازمان‌های غیردولتی مرتبط با

میراث فرهنگی به هدف خدمت به طرح احیای میراث عربی، اسلامی و از میان برداشتن موانع و شروط موجود برای تصویربرداری از نسخه‌های خطی.

۶. بهره‌گیری از فناوری پیشرفته در عالم نسخه‌های خطی و ارائه کلیه فهرست‌های نسخه‌های خطی کتابخانه‌ها در شبکه جهانی اطلاع‌رسانی (اینترنت) به هدف آسان ساختن بهره‌برداری از آنها.

۷. آگاه‌سازی نسل جوان امت اسلامی در مورد اهمیت میراث اسلامی و تلاش برای ارائه علوم قدیمه با روش‌های ساده و متناسب با استعدادهای ذهنی و فرهنگی نسل جوان.

۸. اهتمام جمهوری اسلامی ایران به میراث مکتوب عربی و حفظ و فهرست‌برداری آن و برپایی این سمینار ایجاب می‌کند مراکز ذیربط در جهان عرب به نسخه‌های خطی فارسی موجود در کتابخانه‌های عربی اهتمام به خرج داده و فهرست‌برداری نموده و با همکاری مراکز ذیربط ایرانی، سمینارهای علمی در مورد آنها برگزار نمایند.

۹. این سمینار فرصت گرانبهایی را برای پژوهشگران عرب فراهم آورد تا با میراث عظیم موجود در کتابخانه‌های ایران آشنا شده و پژوهشگران و محققین عرب را برانگیخت تا به نقش بزرگ ایران در تمدن اسلامی اهتمام به خرج دهند و برای ایجاد همکاری مشترک عربی، ایرانی به هدف احیای این میراث تلاش نمایند.

پس از قرائت قطعنامه پایانی سمینار، به اتفاق شرکت‌کنندگان و اعضای علمی معهد فرانسوی در دمشق - که یکی از مراکزی است که با کتابخانه بزرگ حضرت آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی (ره) توافقنامه تبادل اطلاعات و منابع دارد و این همکاری چندین سال است که ادامه یافته و به همین جهت نیز به وسیله رایزنی جمهوری اسلامی ایران در دمشق، امروز دعوت شده بودند - در ضیافت نهاری که از سوی رایزنی ترتیب داده شده بود، شرکت کردیم.

پس از صرف نهار و به هنگام پذیرایی با چای، گفتگوهای در جهت استحکام بخشیدن به توافقنامه‌هایی که از پیش بین معهد فرانسوی دمشق و کتابخانه برقرار شده بود، انجام گرفت که متضمن افزایش و توسعه این روابط بود و در همین جلسه

قرار شد که شخصی از سوی کتابخانه جهت دریافت چندین اثر تازه انتشار یافته این مرکز، صبح روز بعد مراجعه نماید و آنها را دریافت کند.

اخبار این سمینار در دو روزنامه مهم سوریه و جهان عرب، ۱. روزنامه البعث شماره ۱۱۷۸۸ مورخه پنج‌شنبه ۱۶/۵/۲۰۰۲ م برابر با ۲۶/۲/۱۳۸۱ ش و شماره ۱۱۷۹۰ مورخه دوشنبه ۲۰/۵/۲۰۰۲ م برابر با ۳۰/۲/۱۳۸۱ ش؛ ۲. روزنامه تشرين، شماره ۸۳۰۴ مورخه شنبه ۴/۵/۲۰۰۲ م برابر با ۱۴/۲/۱۳۸۱ ش و شماره ۸۳۱۵ مورخه پنج‌شنبه ۱۶/۵/۲۰۰۲ م برابر با ۲۶/۲/۱۳۸۱ ش، انعکاس یافته بود.

روز هفتم. سه‌شنبه ۳۱ اردیبهشت ۱۳۸۱

امروز صبح تا ظهر جهت زیارت پایانی مراقد مطهر حضرت زینب (علیها السلام) و حضرت رقیه (علیها السلام) به حرم این دو بزرگوار مشرف شدیم و بعد از ظهر نزدیک غروب جهت تفریح به بالای کوه قاسیون که بر تمام شهر دمشق مشرف است، رفتیم. از آنجا منظره بدیع شهر و به‌ویژه مناره‌های مساجد - که با چراغ‌های سبز مزین شده و به همین جهت، زیبایی این منظره را دوچندان کرده بود - بسیار تماشایی است.

روز هشتم. چهارشنبه اول خرداد ۱۳۸۱ (روز پایانی مسافرت)

امروز صبح جهت خداحافظی و سپاسگزاری از مهمان‌نوازی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در دمشق در طول این مسافرت، به آن مرکز رفته و از همه کارکنان و مسئولان آن مرکز به‌ویژه آقای دکتر آذرشب و آقای صالحی‌نیا صمیمانه تشکر و قدردانی کردیم.

بعد از ظهر به اتفاق همراهان و حدود ساعت ۱۶ به وقت دمشق به فرودگاه رفته و با بدرقه آقایان دکتر آذرشب و جانشین ایشان آقای صالحی‌نیا که ما را تا سالن تشریفات همراهی کردند، دمشق را به قصد تهران ترک نمودیم و ساعت ۲۲ وارد فرودگاه مهرآباد و میهن اسلامیمان شدیم. الحمد لله علی ما وفقنا اولاً و آخراً.